

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΜΣ Μεθοδολογία Κριτικής και Έκδοσης Ιστορικών
και Αρχειακών Πηγών (2021-2022)

ΜΑΘΗΜΑ: ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΠΗΓΩΝ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. ΔΟΥΚΑΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Αφού μελετήσετε το δοκίμιο του Ίωνα Δραγούμη «Η Μεγάλη Ιδέα» απαντήστε, βασιζόμενοι σε δευτερογενείς ή/και πρωτογενείς πηγές, στις ακόλουθες ερωτήσεις:

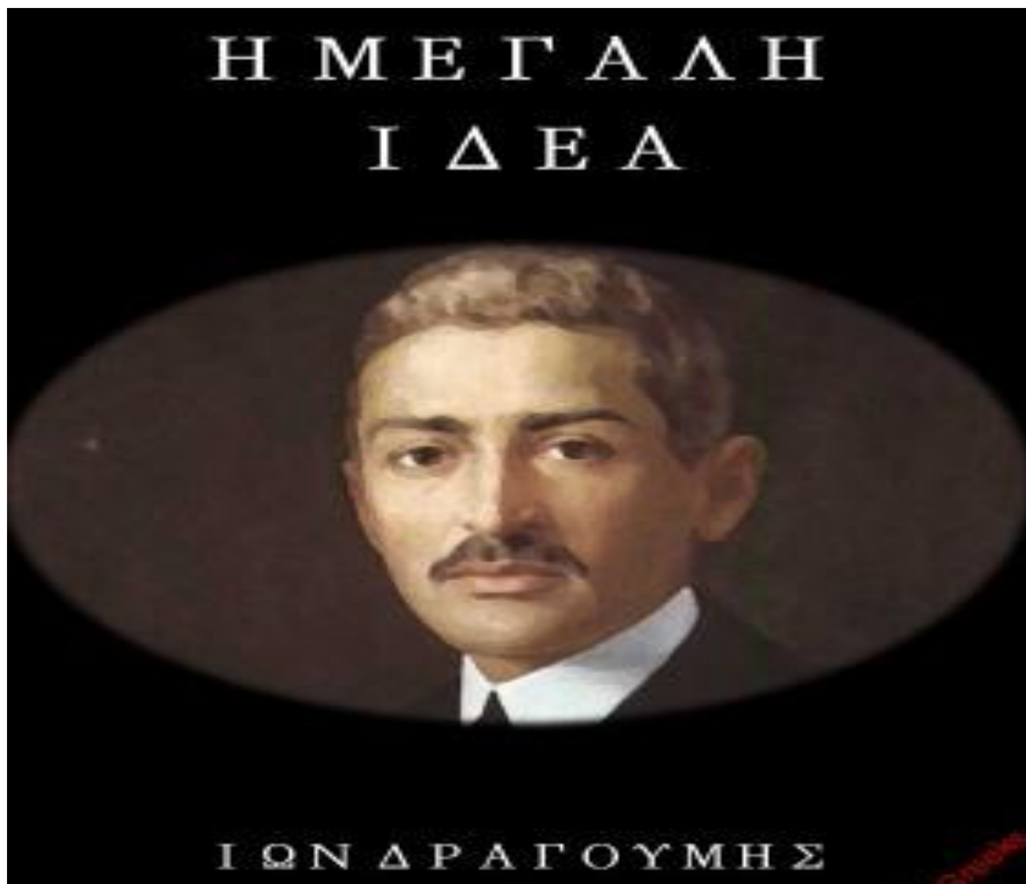
1. Ποιο είναι το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο που χαρακτηρίζει την περίοδο που συντάσσει ο συγγραφέας το δοκίμιο;

2. Ποιες κοινωνικές, πολιτικές, ιδεολογικές, θρησκευτικές ή άλλες δεσμεύσεις καθορίζουν την οπτική γωνία του συγγραφέα;

3. Τεκμηριώνεται ότι ο συγγραφέας είναι φορέας συγκεκριμένης ιδεολογίας;

ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΠΜΣ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΠΑΔΕΑΣ

ΜΑΙΟΣ 2022

Εισαγωγή

Η «Μεγάλη Ιδέα» γράφεται αμέσως μετά τη λήξη του Μακεδονικού αγώνα το 1908, στον οποίο ο Δραγούμης συμμετείχε ενεργά (ήταν κουνιάδος του Παύλου Μελά) και επτά χρόνια πριν τις πρώτες ενέργειες που οδήγησαν στον Εθνικό Διχασμό, ο οποίος άρχισε κιόλας από το 1909 με το κίνημα στο Γουδί[1].

Τη χρονική περίοδο που συντάσσει ο Δραγούμης αυτό το δοκίμιο στον ελληνικό χώρο γίνεται μια προσπάθεια διαμόρφωσης Εθνικής Συνείδησης η οποία εκφράζεται μέσω της Μεγάλης Ιδέας. Έρχεται όμως σε σύγκρουση με τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων εκείνη την εποχή. Επίσης στο διαμοιρασμό των εδαφών της παραπαίουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υπάρχουν εδαφικές διεκδικήσεις και από άλλα Βαλκανικά κράτη.

Μεγάλη Ιδέα είναι η εδαφική επέκταση της χώρας με την προσάρτηση σε αυτήν όλων των χαμένων εδαφών και των αντίστοιχων ελληνικών πληθυσμών τους, αλλά σύμφωνα με κάποιους άλλους είναι και η πνευματική της αναγέννηση. Η πρώτη επίσημη τοποθέτηση του όρου έγινε στις 14/1/1844 από τον Ιωάννη Κωλέττη[2].

[1] Μαυρογορδάτος Γεώργιος, *1915 Ο Εθνικός Διχασμός*, σ.21, Αθήνα 2021
[2] Καλύβας Στάθης, *Καταστροφές και Θρίαμβοι*, σ.87, Αθήνα 2016

<u>Κυρίως Μέρος</u>

Νωπές ήταν ακόμα οι πληγές από την ήττα του πολέμου του 1897 από τους Τούρκους και οι ελληνικές κυβερνήσεις απορροφημένες με τα εσωτερικά ζητήματα της χώρας είχαν αφήσει στην τύχη του τον εκτός συνόρων ελληνισμό. Συγκεκριμένα για τη Μακεδονία δεν υπήρχε καν η σκέψη αποστολής ένοπλων τμημάτων ή οπλισμού, παρά τις έντονες ανθελληνικές ενέργειες των Βουλγάρων[3]. Στις αρχές του 1904 και μετά την εξέγερση του Ίλιντεν και τις πιέσεις της κοινής γνώμης η κυβέρνηση Θεοτόκη αποφασίζει τη λήψη των πρώτων μέτρων για τη Μακεδονία[4].

Στα πλαίσια της ισχυροποίησης της θέσης τους στην περιοχή με σκοπό τη μελλοντική της διεκδίκηση σε ενδεχόμενη απόσπασή της από τους Οθωμανούς, ήδη από το 1899 οργανωμένα βουλγαρικά ένοπλα τμήματα ξεκινούν τη δράση τους στην περιοχή της Μακεδονίας εναντίον των Τούρκων και των Αλβανών, ενώ τα επόμενα έτη 1902 και 1903 προχωρούν σε εκτεταμένες τρομοκρατικές ενέργειες και επαναστατικές κινήσεις στις περιοχές της Καστοριάς και της Φλώρινας με σύνθημα την αυτονόμηση της Μακεδονίας αλλά με απώτερο σκοπό τη μετέπειτα προσάρτησή της στη Βουλγαρία[5]. Οι δολοφονίες Ελλήνων ιερέων και δασκάλων από τους Βούλγαρους κομιτατζήδες είχαν εξελιχθεί σε μάστιγα, με το επίσημο Ελληνικό κράτος να σιωπά[6]. Την έκρυθμη αυτή κατάσταση αντιλαμβάνεται ο Ίων Δραγούμης γραμματέας τότε του Ελληνικού Προξενείου Μοναστηρίου, ο οποίος μαζί με τον μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανό Καραβαγγέλη οργανώνουν την ελληνική αντίσταση εναντίον των βουλγαρικών τμημάτων[7]. Έχοντας τη βεβαιότητα ότι μέσω των δικών τους αντίστοιχων μεγάλων ιδεών και τα υπόλοιπα κράτη θα επεδίωκαν το ίδιο, ήταν ένας από τους πρώτους που αντιλήφθηκαν τον κίνδυνο του εκβουλγαρισμού της Μακεδονίας.

Η λήξη του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908), μια περίοδος σφοδρών συγκρούσεων κυρίως μεταξύ ελληνικών και βουλγαρικών αντάρτικων δυνάμεων, βρήκε την Ελλάδα νικήτρια, πιο δυνατή και ανανεωμένη, έχοντας πλέον βάσιμες ελπίδες για την ανάκτηση αρκετών χαμένων βαλκανικών εδαφών που βρίσκονταν υπό οθωμανική κυριαρχία, αλλά τα κατοικούσαν Έλληνες στην πλειοψηφία. Όμως οι αναταραχές αυτές στη Μακεδονία και η διεκδίκηση των εδαφών της από τα βαλκανικά κράτη όπως και η ενασχόληση των ευρωπαϊκών δυνάμεων με την περιοχή, ενόχλησε τη νέα γενιά των Τούρκων αξιωματικών, οδηγώντας στο κίνημα των Νεότουρκων τον Ιούλιο του 1908, το όποιο αρχικά κέρδισε την

---

[3] Μαζαράκης Αινιάν, *Ο Μακεδονικός Αγώνας*, σ.58, Αθήνα 1981
[4] Στο ίδιο, σ.58, 69
[5] Βακαλόπουλος Απόστολος, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985*, σ.327-328, Θεσσαλονίκη 2005
[6] Μαζαράκης Αινιάν, *ό.π.*, σ.50,56
[7] Βακαλόπουλος Απόστολος, *ό.π.*, σ.329

εμπιστοσύνη όλων, αλλά οι απώτεροι εθνικιστικοί σκοποί του βγήκαν γρήγορα στην επιφάνεια, αναστατώνοντας για άλλη μια φορά τη Μακεδονία και κλονίζοντας τόσο την πολιτική όσο και την στρατιωτική ηγεσία της Ελλάδας με συνέπεια το στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί το οποίο άνοιξε το δρόμο για την είσοδο του Ελευθερίου Βενιζέλου την πολιτική σκηνή της χώρας[8].

Ο Δραγούμης ήταν ένθερμος υποστηρικτής της Μεγάλης Ιδέας (όμως με ένα διαφορετικό τρόπο από αυτόν του Βενιζέλου), στο πλαίσιο της οποίας θεωρούσε απαραίτητη την απελευθέρωση της Μακεδονίας, της οποίας είχε έρθει η ώρα μετά την Κρήτη. Αυτό φάνηκε και το 1915 όταν ως Πρεσβευτής της Ελλάδας στην Πετρούπολη, με υπόμνημά του στο βασιλιά Κωνσταντίνο τον προέτρεπε να συμμετάσχει στην εκστρατεία για την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης[9], διότι όπως αναφέρει και στη «Μεγάλη Ιδέα» του με αυτό τον τρόπο θα ικανοποιηθεί ο πλέον ευσεβής πόθος του Ελληνισμού. Με τον όρο Μεγάλη Ιδέα ο Δραγούμης εννοούσε την επανένωση όλων των εδαφών που ανέκαθεν ανήκαν στους Έλληνες. Αυτό μπορούσε να γίνει με δύο τρόπους. Είτε με τη δημιουργία ενός αντίστοιχου Ελληνικού κράτους, είτε εφόσον αυτό αντίκειται στα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων με τη δημιουργία μιας ομοσπονδίας που θα περιλαμβάνει τα κράτη αυτά. Στη συγκεκριμένη περίπτωση για την «Ανατολική Ομοσπονδία» που θα περιλαμβάνει όλα τα βαλκανικά κράτη υπό την Οθωμανική ίσως Αυτοκρατορία. Αυτή η θέση του Δραγούμη διέφερε πολύ από το σκεπτικό της ανάκτησης των εδαφών μέσω επεκτατικών πολέμων. Ήταν βέβαιος ότι εντός της ομοσπονδίας αυτής, τελικά θα επικρατούσε η Ελλάδα λόγω του ανώτερου πολιτισμού της. Βέβαια αυτό δε σήμαινε την απουσία ισχυρού στρατού, συστατικό απαραίτητο για την εξασφάλιση της επιτυχίας της Μεγάλης Ιδέας μέσω των δύο τρόπων που αναφέρθηκαν. Για το λόγο αυτό ίδρυσε την Οργάνωση Κωνσταντινουπόλεως σε συνεργασία με τον Αθανάσιο Σουλιώτη, με σκοπό την ισοπολιτεία μεταξύ των κατοίκων της Πόλης σε συνεργασία με τον Σουλτάνο. Η ενέργειά του αυτή είχε σκοπό την υποβοήθηση με κάθε τρόπο κυρίως του ελληνικού στοιχείου της Πόλης στα πλαίσια του οράματος της ομοσπονδίας. Βέβαια, μετά το ξέσπασμα του κινήματος των Νεότουρκων κατάλαβε πως θα ήταν πολύ δύσκολη η υλοποίηση του οράματος αυτού.

Στο δοκίμιό του τονίζει ότι ένα έθνος πρέπει να έχει ιδανικά και να πιστεύει σε αυτά. Έτσι, συνδυάζει την αναγέννηση του Ελληνικού Έθνους μέσα από τα 400 χρόνια της υποδούλωσης, μέσω της δύναμης της χριστιανικής θρησκείας και της πίστης σε αυτή. Είναι αυτή η χριστιανική θρησκεία που έδωσε στο Ελληνικό Έθνος τα ιδανικά του, όχι για την ανασύσταση της ιμπεριαλιστικής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, αλλά για την επανένωση ολόκληρου του Έθνους μέσα σε ένα κράτος. Γι’ αυτό και αναφέρει χαρακτηριστικά ότι πρώτο

[8] Καλύβας Στάθης, *Καταστροφές και Θρίαμβοι*, σ.119, Αθήνα 2016
[9] Μαυρογορδάτος Γεώργιος, *1915 Ο Εθνικός Διχασμός*, σ.57, Αθήνα 2021

το Ελληνικό Έθνος πέτυχε να δημιουργήσει έστω και ένα μικρό αρχικά κράτος, γεγονός που του δίνει το δικαίωμα να διεκδικήσει πρώτο την υλοποίηση της Μεγάλης του Ιδέας.

Το 1906 με πρωτοβουλία του αξιωματικού Αθανάσιου Σουλιώτη ιδρύεται στη Θεσσαλονίκη η «Οργάνωση Θεσσαλονίκης» για την προστασία των Ελλήνων της πόλης και την ανακοπή του βουλγαρικού της εποικισμού, κυρίως με ειρηνικά μέσα, ένα εκ των οποίων ήταν και η εκτύπωση και διανομή της «Μεγάλης Ιδέας» του Ίωνα Δραγούμη.

Λόγω της εχθρότητας που είχε με το Βενιζέλο, μετά τη δολοφονική απόπειρα κατά του δεύτερο στο Παρίσι, συνελήφθη και δολοφονήθηκε στην Αθήνα από άνδρες της Χωροφυλακής στις 31 Ιουλίου 1920.

Σύμφωνα με τον συγγραφέα Δημήτριο Τζιόβα, ο Δραγούμης ήταν μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα που συνέθετε μαζί τα στοιχεία του σοσιαλισμού, του εθνικισμού και του ατομικισμού. Μάλιστα υποστηρίζεται ότι λίγο καιρό πριν τη δολοφονία του και αφού είχε σχηματίσει τη δική του άποψη μετά τη μελέτη όλων των φιλόσοφων του Διαφωτισμού, είχε στραφεί προς τον κομμουνισμό[10].

Επίλογος

Ένας βαθύτατος στοχαστής, διανοούμενος και αμφιταλαντευόμενος πολιτικός, ίσως και παρεξηγημένος από κάποιους κυρίως για την τολμηρή του αλλά σχεδόν αδύνατη στην υλοποίησή της σύλληψη ενός ομόσπονδου κράτους στον οποίο δεσπόζουσα θέση θα είχε το Ελληνικό Έθνος, ο Δραγούμης ήταν βαθιά εθνικόφρον και Βασιλικός. Μάλιστα είχε διατελέσει και Διπλωματικός Σύμβουλος του βασιλιά Κωνσταντίνου κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Αν και στο συγκεκριμένο δοκίμιο μας φανερώνει την ιδεολογία του, σε γενικές γραμμές αυτή αμφισβητείται από πολλούς, για αρκετούς λόγους. Επιθυμεί μια ειρηνική ομοσπονδία κρατών[11], αλλά θέλει η χώρα να βασίζεται σε έναν ισχυρό στρατό. Καταδικάζει την πολιτική ηγεσία της χώρας και το Υπουργείο Άμυνας για τις αποφάσεις του σχετικά με τις ενέργειες και τον τρόπο διεξαγωγής των πολεμικών επιχειρήσεων (κυρίως για τη Μικρασιατική Εκστρατεία), αλλά επικροτεί το βασιλιά για τις επιτυχίες του ελληνικού στρατού του οποίου ηγείται. Είναι βασιλόφρον και αντιβενιζελικός από τη μια, όμως οι απόψεις και οι ιδέες του ενέχουν από σοσιαλιστικές έως και κομμουνιστικές ιδεολογίες από την άλλη. Το μόνο σίγουρο είναι ότι ο μεγάλος αυτός πολιτικός άνδρας, με το συγγραφικό

[10] Φίλιππος Δραγούμης: «Η Μεγάλη Ιδέα για τον Ίωνα Δραγούμη ήταν μια ιδέα για αναβίωση της συμβίωσης των λαών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας», 31/7/2020 στο https://www.offlinepost.gr/2020/07/31/63256/, ημερομηνία προσπέλασης 30/4/22.

[11] Η άποψή του, τουλάχιστον μέχρι να ξεσπάσει το κίνημα των Νεότουρκων, ήταν πως θα έπρεπε να δημιουργηθεί ένα ελληνοτουρκικό κράτος στη Μικρά Ασία.

του έργο και την ενεργό δράση του, κατόρθωνε να αφυπνίσει τον ελληνισμό εντός και εκτός των συνόρων του κράτους. Σχετικά με το ζήτημα της Μακεδονίας, χωρίς τις δικές του πρωτοβουλίες δε μπορούμε να γνωρίζουμε αν η κατάσταση που θα επικρατούσε στην περιοχή αυτή, θα ήταν η σημερινή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

Βακαλόπουλος Απόστολος, Νέα Ελληνική Ιστορία, Θεσσαλονίκη 2005

Καλύβας Στάθης, Καταστροφές και Θρίαμβοι, Αθήνα 2016

Μαζαράκης Αινιάν, Ο Μακεδονικός Αγώνας, σ.58, Αθήνα 1981

Μαυρογορδάτος Γεώργιος, 1915 Ο Εθνικός Διχασμός, Αθήνα 2021

Κείμενο στο διαδίκτυο

Φίλιππος Δραγούμης: «Η Μεγάλη Ιδέα για τον Ίωνα Δραγούμη ήταν μια ιδέα για αναβίωση της συμβίωσης των λαών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας», 31/7/2020 στο https://www.offlinepost.gr/2020/07/31/63256/